

Ontwikkelingssamenwerking in Zambia

Welke factoren maken ontwikkelingssamenwerking in Zambia wel/niet tot een succes?

Voorwoord

Toen dit project werd toegelicht, hoopte ik heel erg dat we zelf het onderwerp mochten kiezen. Ik wilde me namelijk heel erg graag verdiepen in dit onderwerp. Ik heb ontwikkelingssamenwerking in Zambia als onderwerp voor mijn PO gekozen, omdat ik hier al vanaf de basisschool mee bezig was. Toen wij in 2016 zelf naar Zambia op vakantie zijn geweest, heb ik van tevoren een project opgezet om geld in te zamelen voor een school in Kasama. Dit vond ik niet alleen leerzaam, maar ook erg leuk en belangrijk om te doen. Van het ingezamelde geld zijn er nieuwe naaimachines gekocht. Dit was erg leuk om te zien.

Mijn ouders hebben ook 2,5 jaar (2000-2003) in Zambia gewoond en gewerkt. Mijn moeder werkte als tropenarts in het ziekenhuis van Lukulu. Mijn vader heeft als vrijwilliger allerlei projecten gerund (van een supervisie van een healthcenter tot het renoveren van het ziekenhuis en bouwen van stafhuizen).

Mijn ouders hebben mij dan ook heel erg goed geholpen bij het schrijven van dit PO. Ze hebben veel ervaringen gedeeld en hebben met mij gediscussieerd over verschillende onderwerpen. Daarnaast hebben ze af en toe ook geholpen bij de indeling van mijn PO. Hier ben ik ze heel erg dankbaar voor.

Daarnaast heb ik Joep van Dongen (voorzitter) en Arlet Splint (secretaris) van het Platform Zambia mogen interviewen. Ik heb enorm veel gehad aan de informatie die ik van en via hen heb verkregen. Mijn ongelooflijke dank hiervoor!

Ilke van Zoest

Inhoudsopgave

	Blz.
Inleiding	4
Koppeling met Aardrijkskunde	6
Achtergrond van Zambia	8
Met welke instelling kan je het beste ontwikkelingssamenwerking aanbieden?	10
Op welke gebieden is er ontwikkelingssamenwerking nodig in Zambia?	12
Welke vormen van ontwikkelingssamenwerking worden nu al toegepast in Zambia?	14
Welke factoren van ontwikkelingssamenwerking passen het best bij de cultuur van Zambia?	15
Wat zijn de beste manieren van ontwikkelingssamenwerking voor Zambia?	16
Conclusie	17
Literatuurlijst	18
Nawoord	19

Inleiding

In Nederland leeft men in een welvarend en goed georganiseerd land. Dit is echter lang niet overal ter wereld zo. In Afrika is bijvoorbeeld veel armoede en chaos. Zo is er ook in Zambia veel armoede. In heel Afrika is er ontwikkelingssamenwerking aan de gang. Maar werkt dat nou ook echt? Worden de Afrikaanse landen niet veel te afhankelijk van de landen die de ontwikkelingssamenwerking aanbieden? En waar gaat al het geld eigenlijk naartoe? Dit zijn allemaal vragen die vaak voor twijfel en onzekerheid zorgen. Daarom wordt in dit onderzoek gekeken naar de factoren van ontwikkelingssamenwerking die wel en niet werken. Dit gebeurt aan de hand van het land Zambia, wat in het zuiden van Afrika ligt. De onderzoeksvraag luidt:

Welke factoren maken ontwikkelingssamenwerking in Zambia wel/niet tot een succes?

Om deze vraag te beantwoorden wordt er gebruik gemaakt van vijf deelvragen:

Met welke instelling kan je het beste ontwikkelingssamenwerking aanbieden?

Dit gaat over de omgang met ontwikkelingssamenwerking in het algemeen. Vragen over hoe je naar het ontwikkelingsland moet kijken om een fijne samenwerking te krijgen en over waarom het ontwikkelingssamenwerking genoemd wordt (en niet ontwikkelingshulp), worden hier beantwoord.

Op welke gebieden is er ontwikkelingssamenwerking nodig in Zambia?

In dit onderdeel van het onderzoek wordt besproken wat op dit moment de 'zwakke' punten zijn op het gebied van vooruitgang en ontwikkeling in Zambia. Er wordt dan bijvoorbeeld gekeken naar ziekenhuiszorg en onderwijs. Ook wordt er besproken wat er veranderd of verbeterd moet worden om deze problemen op te lossen. Later in het onderzoek (zie deelvraag vijf) komt naar voren op welke manieren dit zou kunnen.

Welke vormen van ontwikkelingssamenwerking worden nu al toegepast in Zambia?

Hier gaat het onderzoek in op wat voor ontwikkelingssamenwerking er nu al gaande is in Zambia. Ook wordt onderzocht welke factoren van deze al toegepaste vormen wel en niet werken (en waarom dan wel of niet).

Welke factoren van ontwikkelingssamenwerking passen het beste bij de cultuur van Zambia?

Hier worden de relevante delen van de Zambiaanse cultuur omschreven en er wordt gekeken welke factoren van ontwikkelingssamenwerking daar goed bij passen.

Wat zijn de beste manieren van ontwikkelingssamenwerking voor Zambia?

Uiteindelijk wordt er teruggeblikt op de manieren van ontwikkelingssamenwerking die waarschijnlijk het beste zullen werken voor Zambia. Hier zal zowel in worden gegaan op de al toegepaste vormen, maar ook op de vormen die nog nodig zijn in Zambia. Daarbij wordt voor een aantal eerder genoemde problemen beschreven wat de beste manier lijkt om dit op te lossen.

Als laatste staat in de conclusie beschreven wat nou de factoren zijn van ontwikkelingssamenwerking die kennelijk erg goed of juist niet goed werken voor Zambia. Hierbij is zullen dus de factoren uit de verschillende deelvragen terugkomen.

Dit onderzoek is gebaseerd op zowel literatuur- als praktijkonderzoek. Deze twee vormen van onderzoek zijn in het gehele verslag gebruikt. Er staat steeds vermeld van welke bron de uitspraak of het idee afkomstig is. Voor het literatuuronderzoek is er op internet gezocht en is het boek *Dead aid* van Dambisa Moyo als bron gebruikt. Voor het praktijkonderzoek zijn voorzitter Joep van Dongen en secretaresse Arlet Splint van Platform Zambia geïnterviewd. Dit platform brengt particulieren in contact die met hun ontwikkelingsorganisatie in Zambia bezig zijn.^{1 2 3} Verder kunnen de reis naar Zambia in 2016 en de ervaringen van Frans van Zoest en Marleen Vreeburg tijdens hun contract in Zambia ook als praktijkonderzoek worden beschouwd.

¹ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

² Interview met Arlet Splint, 1 november 2020

³ Platform Zambia, geraadpleegd d.d. 19 november 2020, via: <https://www.platformzambia.nl/>

Koppeling met Aardrijkskunde

Het onderwerp ontwikkelingssamenwerking heeft op veel verschillende manieren te maken met het vak Aardrijkskunde. Zowel de oorzaken van de armoede als de factoren waar je rekening mee moet houden zijn aardrijkskundig. Ook de manieren van onderzoeken dragen aardrijkskundige vaardigheden met zich mee. Hieronder wordt vooral de koppeling met Aardrijkskunde besproken. Daarbij wordt soms verder ingegaan op de achterliggende informatie. De oplossingen voor veel problemen zijn ook vaak aardrijkskundig, maar die zullen later besproken worden en nu niet naar voren komen.

Kenmerken en oorzaken

Kenmerken die erop duiden dat Zambia een ontwikkelingsland is, zijn bijvoorbeeld **geboortecijfer** (40 per 1000 inwoners), **sterftecijfer** (21 per 1000 inwoners) en **levensverwachting** (39 jaar). Ter vergelijking zijn deze zelfde cijfers in Nederland respectievelijk 10 per 1000 inwoners, 9 per 1000 inwoners en 80 jaar.⁴ Dit zijn allemaal indicatoren waarvan je bij aardrijkskunde leert wat het inhoudt. De economische cijfers duiden ook op mindere welvaart. Zo is het **BBP per hoofd** de totale waarde van goederen en diensten die geproduceerd zijn door de inwoners van een land in een jaar, gedeeld door het aantal inwoners⁵. In Zambia is het BBP per hoofd gelijk aan 1.086 USD.⁶

In Zambia werkt 85% van de **beroepsbevolking** in de landbouw⁷, wat onder de **primaire sector** valt. Dit is de economische sector die grondstoffen en voedsel levert. In deze sector zijn de inkomsten veel onzekerder dan in de secundaire of tertiaire sector, omdat de mensen afhankelijk zijn van hun oogst. Als die oogst mislukt door bijvoorbeeld een droog jaar of een natuurramp, komen deze mensen snel in de problemen. Dit is een van de oorzaken van armoede in Zambia.

Tot ca. 1975 berustte de Zambiaanse economie vooral op de koperwinning, wat ook onder de primaire sector valt. Zambia heeft zich in de beginjaren enorm rijk gerekend aan de kopervoorraden die toen onuitputtelijk leken.⁸ Deze periode was voor veel Zambianen, en voor Afrikanen in het algemeen, een hoopvolle periode vanwege de waardigheid, zelfrespect en hoop voor de toekomst die de onafhankelijkheidsverklaringen met zich meebrachten.⁹ Helaas werden de kopervoorraden veel te snel en voor een te lage prijs verkocht, waardoor de kopermijnen uitgeput raakten. Hierdoor is Zambia in een economische crisis terecht gekomen. De prijs van koper is nu weer enorm gestegen op de wereldmarkt, maar Zambia kan hier geen winst meer uit behalen. Na de instorting van de koperindustrie, moest de land- en tuinbouw weer terugkomen van weggeweest. Maar dit ging erg moeizaam en nog steeds produceert Zambia te weinig en te inefficiënt waardoor het niet concurrerend genoeg is. Daarbij is de handelseconomie moeilijk op gang gekomen, mede doordat Zambia volledig 'landlocked' is. Dat wil zeggen dat het land volledig omgrensd is door andere landen en dus geen haven aan zee heeft, wat vaak wel belangrijk is voor de aan- en afvoer van goederen.¹⁰

⁴ De Grote Bosatlas, 54^e editie (Noordhoff Uitgevers, Groningen, 2015, p. 258 en 256)

⁵ den Bekker, A. et. al, De Wereld van Aardrijkskunde voor Havo/VWO bovenbouw (Malmberg, 's-Hertogenbosch, 2019, p. 30-32)

⁶ Wikipedia "Lijst van landen naar bbp per hoofd van de bevolking", geraadpleegd d.d. 20 september 2020, via: https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_landen_naar_bbp_per_hoofd_van_de_bevolking

⁷ De Grote Bosatlas, 54^e editie (Noordhoff Uitgevers, Groningen, 2015, p. 259)

⁸ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

⁹ Moyo, D., Dead Aid (Farrar, Straus and Giroux, New York, 2009, p. XIII)

¹⁰ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

Factoren waar rekening mee gehouden moet worden

Zambia kan niet een tweede Nederland worden. Daarvoor verschillen de landen teveel van elkaar. Als je ontwikkelingssamenwerking in Zambia wilt starten, moet je ook rekening houden met bepaalde factoren die daar spelen.

Het **klimaat** is bijvoorbeeld een belangrijke factor als je de landbouw wilt moderniseren. Nederland ligt in een gematigde zone, terwijl Zambia in een tropisch regenwoud ligt.¹¹ In Zambia kunnen dus niet dezelfde gewassen verbouwd worden als in Nederland. Ook met **landdegradatie** zal rekening moeten worden gehouden. Onder landdegradatie vallen alle veranderingen in het landschap die het vermogen van bodem en grond verminderen om gezond voedsel, gewassen, zoet water en brandhout te produceren.¹²

Cultuurgebieden zijn regio's waarin verreweg de meeste inwoners zich gedragen volgens de dominante cultuur.¹³ Zambia is daarbij een ander cultuurgebied dan Nederland. Daardoor is niet alles wat werkt in Nederland ook bruikbaar voor Zambia. De Zambiaanse en Nederlandse opvattingen en gewoontes verschillen daar soms teveel voor. Zo is het in Zambia niet logisch om van 9.00 tot 17.00 uur te werken, aangezien de Zambianen rust houden tijdens de middaghitte.

En dan moet je ook nog rekening houden met de **informatie- en transporttechnologie** in Zambia. Dit zijn technologische ontwikkelingen op het gebied van mobiele informatie uitwisselen en goederen transporteren.¹⁴ Voor een deel is hier veel vooruitgang op te boeken, maar het land is nou eenmaal te groot om met het beschikbare geld geheel van de nieuwste technologieën te worden voorzien. Grote bedrijven die met honderden werknemers en computers met de hele wereld verbonden zijn, zijn moeilijker op te starten in Zambia dan in Nederland.

Onderzoek doen

Voor het onderzoek doen naar de antwoorden op de verschillende deelvragen, zijn bepaalde aardrijkskundige vaardigheden nodig.

Zo moet er van schaalniveau gewisseld worden: ontwikkelingssamenwerking kan lokaal gebeuren, maar er kan ook samengewerkt worden met de regering van het land.

Daarnaast zullen problemen vanuit verschillende dimensies moeten worden benaderd. Het feit dat Zambia een ontwikkelingsland is, heeft te maken met economische, politieke, sociaal-culturele en geografische factoren.

¹¹ De Grote Bosatlas, 54^e editie (Noordhoff Uitgevers, Groningen, 2015, p. 219)

¹² den Bekker, A. et. al, De Wereld van Aardrijkskunde voor Havo/VWO bovenbouw (Malmberg, 's-Hertogenbosch, 2019, p. 133-136)

¹³ den Bekker, A. et. al, De Wereld van Aardrijkskunde voor Havo/VWO bovenbouw (Malmberg, 's-Hertogenbosch, 2019, p. 46)

¹⁴ den Bekker, A. et. al, De Wereld van Aardrijkskunde voor Havo/VWO bovenbouw (Malmberg, 's-Hertogenbosch, 2019, p. 47 en 48)

Achtergrond van Zambia

Zambia is een land in het zuiden van Afrika. Het ligt omringd door de landen (met de klok mee) Angola, Democratische Republiek Congo, Tanzania, Malawi, Mozambique, Zimbabwe, Botswana en Namibië (zie afbeelding 1). De hoofdstad is Lusaka en dat ligt in het midden van het boonvormige land.

Samen met Zimbabwe deelt Zambia één van de zeven wereldwonderen: de Victoria Falls. Dit zijn de watervallen op de grens van de twee eerdergenoemde landen. De Victoria Falls liggen in de Zambezi River die dwars door het land loopt. De watervallen scheiden de 'Upper Zambezi' en de 'Lower

Afbeelding 1: Kaart van Afrika

Afbeelding 2: Victoria Falls van bovenaf

Afbeelding 3: Victoria Falls met familie van Zoest.

Afbeelding 4: Kaart van Zambia met wildparken

Zambezi'. Lokaal worden de watervallen *Mosi-oo-Tunya* genoemd, wat letterlijk vertaald 'de rook die dondert' betekent.¹⁵ Zoals op afbeeldingen 2 goed te zien is, komt deze benaming voort uit dat wat je ziet: door al het opspattende water ontstaat er heel veel waterdamp, wat er als een soort rook uitziet. Hier wordt je ook enorm nat van. Doordat er 500 miljoen liter water per minuut over de rand gaat en de rivier in klettert, is er constant een enorm hard geluid te horen.¹⁶ Dit geluid lijkt op een donder. In Zambia zijn ook verschillende wildparken, waar onder andere de Big Five (olifant, neushoorn, leeuw, luipaard, buffel) te spotten is. Deze wildparken liggen verspreid over het land (zie afbeelding 4). Het wildpark South Luangwa behoort tot de mooiste wildparken van Afrika.

¹⁵ "Victoria Watervallen", geraadpleegd d.d. 18 november 2020, via: <https://www.matoketours.nl/victoria-watervallen/>

¹⁶ "Victoria Falls", geraadpleegd d.d. 20 november 2020, via: <https://www.afrika.nl/zimbabwe/reisgids/victoria-falls-zimbabwe/>

Ondanks dat de wildparken en de Victoria Falls goede trekpleisters zijn, is er toch relatief weinig toerisme in Zambia. Dit merk je ook als je de verschillende dorpen in rijdt. De mensen hier zijn veel minder ingesteld op toerisme dan bijvoorbeeld in Namibië en ze zijn daardoor ook minder gewend om blanke mensen te zien.¹⁷ Dat er zoveel minder toerisme is, komt voornamelijk doordat de overheid hier niet in investeert. Het geld zal van particulieren moeten komen. Er is vooral geld nodig voor het verbeteren van de infrastructuur. Er zijn nu namelijk weinig verharde wegen in goede staat en ook veel wildparken zijn niet met de auto te bereiken. Daarbij zijn de afstanden in Zambia erg groot. Dit alles maakt Zambia een stuk minder goed bereikbaar dan andere Afrikaanse landen. De Chinezen hebben in Zambia wel al een hoop verbeterd wat betreft de infrastructuur, maar het is nog lang niet aantrekkelijk genoeg voor het massatoerisme.^{18 19 20 21}

In Zambia worden heel erg veel talen en dialecten gesproken, waarvan er zeven worden aanvaard als officiële talen. Dit zijn bijvoorbeeld Bemba, Tonga, Nyanja en Lozi. Maar de enige werkelijk officiële taal is Engels. De meeste Zambianen spreken prima Engels, maar er zijn wel degelijk dorpen op het platteland waar niet goed Engels gesproken wordt.²²

De economische situatie in Zambia is besproken in het vorige hoofdstuk (*Koppeling met Aardrijkskunde*).

¹⁷ Ervaringen van Ilke van Zoest na reis naar Zambia in 2016

¹⁸ "Economie van Zambia", geraadpleegd d.d. 20 september 2020, via: <https://www.impalatours.nl/vakantie-zambia/informatie-over-zambia/economie-van-zambia/>

¹⁹ Ervaringen van Frans van Zoest en Marleen Vreeburg uit 2000-2003

²⁰ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

²¹ Interview met Arlet Splint, 1 november 2020

²² "Taal Zambia", geraadpleegd d.d. 20 september 2020, via: <https://www.afrika.nl/zambia/reisgids/taal-zambia/>

Met welke instelling kan je het beste ontwikkelingssamenwerking aanbieden?

Wil ontwikkelingssamenwerking werken, dan moet het met de juiste instelling/*mindset* gebeuren. Maar welke instelling is dat? En waarom wordt er gepraat over ontwikkelingssamenwerking en niet over ontwikkelingshulp?

Superieur

Tijdens het imperialisme hadden de Europeanen het idee dat hun cultuur beter ontwikkeld was dan de culturen in de rest van de wereld. Ze vonden dat het hun taak was om deze superieure cultuur te verspreiden over de hele wereld en om zo al die in hun ogen ‘achterlijke’ andere culturen te verbeteren. Deze kolonistoren vonden dus eigenlijk dat ze goed bezig waren door de hele wereld te veroveren en mensen te dwingen te assimileren naar de Europeaanse cultuur. Maar wat hebben ze hiermee bereikt? Vooral een hele hoop wantrouwen, afzetting, protesten en onafhankelijkheidsoorlogen. Nou is er wel degelijk vooruitgang geboekt in bijvoorbeeld de technologie in de koloniën, maar er is ook veel economische schade aangericht.

Het imperialisme was natuurlijk niet bedoeld als ontwikkelingssamenwerking, maar het is wel een goed voorbeeld van een verkeerde instelling of *mindset*. Het blijkt dus dat een instelling zoals ‘Wij kunnen alles beter!’ niet werkt. Maar door welke ogen moet er dan wel gekeken worden tijdens ontwikkelingssamenwerking?

Kennis uitwisselen

Het is zeker niet waar dat de Zambianen alleen dingen van de westerse wereld kunnen leren. Er zijn ook dingen die zij van hen kunnen leren. Bijvoorbeeld het tempo van leven. Er is niet voor niets de uitdrukking ‘De Europeanen hebben de klok; de Afrikanen de tijd.’ In Nederland gebeurt alles op een rap tempo. Geen wonder dat er in 2017 1.962 burn-outs gemeld werden.²³ In Zambia is dat anders. Daar gebeurt alles op een veel relaxter tempo. En hoe arm sommige mensen ook zijn, ze maken er het beste van!²⁴

Dit is één van de gebieden waar het westen veel van de Zambianen kan opsteken. Het is belangrijk om tijdens ontwikkelingssamenwerking beide landen als gelijk te beschouwen. Nederland mag technisch misschien verder ontwikkeld zijn dan Zambia, maar dat zegt zeker niet dat Nederlanders overal beter in zijn!

Dit is ook een reden dat er in dit onderzoek gesproken wordt over ontwikkelingssamenwerking en niet over ontwikkelingshulp. Maar de belangrijkste reden is dat er twee partijen nodig zijn om ontwikkelingssamenwerking of ontwikkelingshulp tot een succes te maken. Als de bevolking goed betrokken wordt bij de samenwerking of hulp, is er een grotere kans dat het project op lange termijn

²³ “Overspannenheid en Burnout”, geraadpleegd d.d. 28 oktober 2020, via: <https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/overspannenheid-en-burn-out/cijfers-context/huidige-situatie#!node-aantal-meldingen-burn-out-bij-werknemers>

²⁴ Ervaringen van Ilke van Zoest na reis naar Zambia in 2016

voortgezet kan worden door de bevolking.²⁵ Er moet dus wel degelijk worden samengewerkt om echt iets te bereiken.

‘Want to help someone? Shut up and listen!’²⁶

Ernesto Sirolli heeft veel ervaring met ontwikkelingssamenwerking in Afrika. In een TED-talk beschrijft hij een groot probleem van ontwikkelingssamenwerking: veel mensen die ontwikkelingslanden willen helpen, bedenken zelf wat er mis is of wat er beter kan. Maar zo werkt het niet.

Sirolli geeft een Italiaans project waar hij aan meedeed als voorbeeld: de Italianen namen zaden mee naar Afrika om de Zambianen te leren hoe ze daar voedsel moesten verbouwen. Ze snapten niet waarom dit in zo’n vruchtbare vallei nog niet gebeurde. Het leek een heel goed plan, want de tomaten groeiden enorm snel en werden erg groot. Maar in een nacht kwamen zo’n 200 nijlpaarden uit de rivier en aten alles op. Waarom had de lokale bevolking dit niet verteld?! Simpelweg omdat de Italianen niets gevraagd hadden, maar gewoon begonnen aan hun project.

Dit is een goed voorbeeld waaruit blijkt dat het niet werkt als er in Europa iets bedacht wordt en dat zomaar wordt geprojecteerd op een ontwikkelingsland. Er moet dus meer vanuit de mensen daar gedacht worden. Vaak zijn mensen gemotiveerder om mee te werken aan een project als ze zelf met het verzoek komen. Splint noemt het ‘vraaggericht helpen’.²⁷

Toen Sirolli voor zichzelf begon, ging hij het anders aanpakken. Hij is gewoon over straat gaan lopen en binnen drie dagen had hij zijn eerste cliënt binnen. Hij heeft deze man geholpen om zijn gerookte vis te verkopen aan een groot restaurant. Daarna kwamen er allerlei andere vissers aan hem vragen om ook hen te helpen. Zo ontstond er een kettingreactie aan mensen die om Sirolli’s hulp kwamen vragen en binnen een jaar had hij wel 27 projecten. Sirolli’s gouden tip: “Want to help someone? Shut up and listen!”

²⁵ “Ontwikkelingshulp in Afrika: Zinvol of Zinloos?”, geraadpleegd d.d. 28 oktober 2020, via:

<https://www.childslife.nl/nederlands/ontwikkelingshulp-in-afrika-zinvol-of-zinloos/>

²⁶ TED-talk “Want to help someone? Shut up and listen”, geraadpleegd d.d. 31 oktober 2020, via:

https://www.ted.com/talks/ernesto_sirolli_want_to_help_someone_shut_up_and_listen#t-1004515

²⁷ Interview met Arlet Splint, 1 november 2020

Op welke gebieden is er ontwikkelingssamenwerking nodig in Zambia?

Er spelen verschillende problemen in Zambia die de ontwikkeling van de economie in de weg zitten. Op deze gebieden zou ontwikkelingssamenwerking wellicht een oplossing kunnen bieden. Hieronder worden de grootste drie 'probleemgebieden' besproken. En ook wordt er genoemd wat er veranderd moet worden. Maar hoe dit moet gebeuren, komt later terug na het beschrijven van goede en minder goede vormen van ontwikkelingssamenwerking. Het beschrijven van de probleemgebieden gebeurt aan de hand van problemen die nu spelen in Zambia. Deze problemen hebben vaak ook lichte raakvlakken met een ander probleemgebied.

Onderwijs

Een groot probleem als het gaat om scholing is geld. Onderwijs hoort namelijk gratis te zijn, maar er zijn scholen die wel om een ouderbijdrage vragen. Ook zijn de benodigdheden zoals boeken en uniformen erg duur. Daarbij zijn er door de hiv-epidemie veel ouders overleden, waardoor weeskinderen nu verzorgd worden door opa's, oma's, broers en zussen. Deze mensen hebben alleen vaak geen geld om de schoolspullen te betalen.^{28 29}

Gezondheidszorg

De sanitatie moet sterk verbeterd worden. Dit gaat om wc's e.d., maar ook om de watervoorziening. Veel huizen/hutjes in Zambia hebben geen wc, waardoor de behoeften in de bosjes worden gedaan. Daardoor worden bacteriën overal verspreid. Daarbij is het drinkwater vaak niet helemaal schoon. Door deze twee dingen te verbeteren wordt de verspreiding van ziektes ook tegengegaan en zal dus de gezondheid van veel mensen vooruitgaan.^{30 31} Misschien kunnen daarmee zelfs epidemieën zoals de hiv-/aids-epidemie worden ingeperkt.

In de dorpen en ook nog in diverse steden, wordt huishoudelijk afval niet opgehaald, maar in kuilen gedumpt en in brand gestoken. Dit zorgt er echter voor dat er veel chemische stoffen in de bodem of de lucht komen, wat enorm slecht is voor de gezondheid van de mensen.³² Het heeft daarom veel impact op de gezondheidszorg, maar dit probleem heeft ook een raakvlak met beleid en bestuur. Het feit dat het afval niet wordt opgehaald, is namelijk een onderwerp op dit gebied.

Beleid en bestuur

Een ander groot probleem in Zambia is de enorme alcoholconsumptie. Dit probleem is ontstaan doordat de westerse alcoholproducenten zich zijn gaan focussen op Afrika, omdat daar veel minder strikte regels zijn voor advertenties (onder jongeren).³³ Maar in Zambia wordt niet alleen veel gedronken, de alcohol wordt namelijk ook in relatief korte tijd genuttigd. Dit heeft vele negatieve gevolgen. Zo gaat er veel geld verloren aan de alcohol, staan er slechte leraren voor de klas of valt zelfs de elektriciteits- en watervoorziening voor een paar dagen uit door personeel die niet naar hun werk kunnen komen, omdat ze laddert zijn. Een ander gevolg is dat soms de geldverdiener van het gezin uitvalt, omdat hij verslaafd raakt. Hier zit eigenlijk ook een raakvlak met de gezondheidszorg,

²⁸ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

²⁹ Interview met Arlet Splint, 1 november 2020

³⁰ Interview met Arlet Splint, 1 november 2020

³¹ Ervaringen van Frans van Zoest en Marleen Vreeburg uit 2000-2003

³² Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

³³ Ervaringen van Frans van Zoest en Marleen Vreeburg uit 2000-2003

want zij krijgt te maken met verslaafde mensen en moet hen hulp bieden.³⁴ Om deze problemen tegen te gaan, moet er een goed alcoholbeleid komen vanuit de regering. Deze moet door een professional geschreven worden en niet door een alcoholproducent zoals nu wel eens het geval is. Er moet dus een goede samenwerking komen met de regering.

In Zambia zijn veel kopermijnen. Eerder is verteld dat de koper bijna niets meer waard is door de slechte planning. Daarbij gaat veel van de winst die er nog wordt gemaakt, naar de Chinezen. Zij hebben namelijk bijna alle mijnen in bezit. De Chinezen gebruiken de Zambianen vaak ook als een soort moderne slaven: voor een veel te laag loon, moet er hard gewerkt worden.^{35 36 37} Als Zambia wil profiteren van zijn eigen grondstoffen, moeten de Chinezen op nationaal schaalniveau hard worden aangepakt. Maar omdat de Chinezen ook heel veel goede dingen in Zambia hebben gedaan (zoals het verbeteren van de infrastructuur), zijn veel Zambianen de Chinezen nog enorm dankbaar, wat natuurlijk terecht is. Zo schrijft Dambisa Moyo "The Chinese are our friends"³⁸. Daarom zal niet iedereen het er mee eens zijn om ze het land uit te sturen en kan dit dus alleen in goed overleg met bedrijven en de bevolking gebeuren.

Veel van de genoemde problemen zouden met goede handhaving kunnen worden tegengegaan, maar de politie in Zambia functioneert niet goed, doordat ze bijvoorbeeld stoppen na 18.00 uur. Dit zorgt ervoor dat veel illegale acties daarna plaatsvinden. Daarbij is de handhaving van lage kwaliteit en af en toe zelfs corrupt.³⁹ Ook politieke leiders kunnen corrupt zijn, omdat ze niet door een goed functionerende democratie op de vingers worden getikt.⁴⁰ En als de regering al niet het 'goede voorbeeld' geeft, is het te verwachten dat de mensen met een nog lager inkomen proberen wat meer te verdienen via corruptie. Door de vele corrupte organisaties wordt het geld voor ontwikkelingsprojecten helaas lang niet altijd goed gebruikt. Dit was voor Nederland een onderliggende reden om de nationale ontwikkelingssamenwerking te stoppen.^{41 42}

Een combinatie van alle drie

Het laatste probleem heeft raakvlakken met alle drie de probleemgebieden. In de zorg en het onderwijs is er namelijk een groot personeelstekort. Dit probleem komt voort uit het probleem rondom de lage salarissen. In Zambia zijn de salarissen namelijk veel lager dan in veel omliggende landen. Daarom trekken veel opgeleide Zambianen naar het buitenland. In Zambia zijn er dan te weinig goede leraren of dokters meer en dit hindert de zorg- en onderwijskwaliteit enorm.⁴³ Vooral in de bush is dit een groot probleem, omdat dokters vaak naar de grote stad trekken. Hier kunnen ze namelijk hun eigen privékliniek opzetten, waar veel meer mee te verdienen valt. Maar alleen rijke Zambianen kunnen zo'n privékliniek bezoeken. Arme mensen in de bush zijn dus afhankelijk van buitenlandse hulp in de zorg. Maar ook dan hebben zij te weinig geld om goede medicijnen te kopen bij de apotheek.⁴⁴

³⁴ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

³⁵ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

³⁶ Interview met Arlet Splint, 1 november 2020

³⁷ Ervaringen van Frans van Zoest en Marleen Vreeburg uit 2000-2003

³⁸ Moyo, D., *Dead Aid* (Farrar, Straus and Giroux, New York, 2009, p. 98-113)

³⁹ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

⁴⁰ Ervaringen van Frans van Zoest en Marleen Vreeburg uit 2000-2003

⁴¹ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

⁴² Interview met Arlet Splint, 1 november 2020

⁴³ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

⁴⁴ Interview met Arlet Splint, 1 november 2020

Welke vormen van ontwikkelingssamenwerking worden nu al toegepast in Zambia?

In Zambia wordt natuurlijk al veel aan ontwikkelingssamenwerking gedaan. Soms werkt het goed, soms niet. Hieronder wordt besproken welke aspecten wel en niet werken. Dit wordt gedaan aan de hand van de voorbeelden die Van Dongen en Splint genoemd hebben.

Van Dongen noemt het project waar hij aan mee heeft gewerkt: onder de vlag van het Zambiaanse ministerie van onderwijs werd er gewerkt aan een verbetering van de scholing en het opvullen van de ontbrekende leraren in middelbaar onderwijs. Deze leraren werden vooral uit het buitenland gehaald.⁴⁵ Dit was voor de korte termijn een goede oplossing, maar op de lange termijn moet Zambia ook voor zijn eigen leerkrachten kunnen zorgen.

Naast ontwikkelingssamenwerking is er soms een combi nodig met ontwikkelingshulp. Er is namelijk wel eens hoge nood voor bepaalde spullen of een instelling heeft nieuwe apparaten nodig om up-to-date te blijven. Deze spullen worden dan volledig betaald door westerse landen door middel van ontwikkelingshulp. Maar om te zorgen dat deze spullen goed gebruikt worden, is er voorlichting nodig en moet er zo nu en dan gecheckt worden of alles nog soepel loopt. Dit is dan weer ontwikkelingssamenwerking voor de lange termijn. Zo kan er bijvoorbeeld wel een tractor geleverd worden, maar er moet dan, naast uitleg over hoe te ploegen, ook uitleg komen over het onderhoud van de tractor. Zo kan het klassieke beeld van een niet werkende tractor aan de rand van een weiland voorkomen worden.⁴⁶

Van Dongen is nu samen met zijn vrouw bezig aan een project waarbij een trouwe vriend in Zambia kinderen opspoort die graag naar school willen, maar dit niet kunnen betalen. Dit kunnen jonge kinderen zijn, maar ook studenten die halverwege hun studie ineens moesten stoppen. De organisatie van Van Dongen en zijn vrouw zamelt geld in om de schoolkosten van deze kinderen te betalen. Van Dongen woont in België in de gemeente Lommel. Deze gemeente steunt zulke organisaties door het ingezamelde geld te verdubbelen. Er moet dan wel heel duidelijk vastgesteld worden waar het geld heengaat en er moet bewezen worden dat het geld goed wordt gebruikt. Dit is een voorbeeld van een conditioneel businessmodel: er worden wat kleinere bedragen geschonken en als blijkt dat dit goed gebruikt wordt, wordt er weer een bedrag gegeven. Verdwijnt dit geld naar een ander doel? Dan stopt de gehele ontwikkelingssamenwerking. Hierdoor krijgen de Zambianen een bepaalde verantwoordelijkheid en wordt corruptie tegengegaan. Dit businessmodel blijkt goed te werken volgens Van Dongen.⁴⁷

Splint is sinds 2012 secretaris van de Medical Support Group, de bestuursleden van deze Nederlandse stichting kennen allemaal het Saint Francis' Hospital in de Oost Provincie omdat zij voor langere tijd daar zelf werkzaam waren als arts, verpleegkundige of technicus. Tips voor kleine organisaties: *Onderhoud contact met andere westerse donoren, Zambianen vragen namelijk bij veel organisaties hetzelfde aan en dan is onderlinge communicatie erg belangrijk. *Werk met een 'memorandum of understanding' waarin de plichten en verwachtingen van beide partijen uitgebreid beschreven worden. *Ga zelf op werkbezoek om te checken of alles nog gaat zoals was afgesproken. Als dat niet lukt, kunnen organisaties ook voor elkaar kijken als ze in Zambia zijn. Platform Zambia is een handige manier om aan deze contacten te komen.⁴⁸

⁴⁵ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

⁴⁶ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

⁴⁷ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

⁴⁸ Interview met Arlet Splint, 1 november 2020

Welke factoren van ontwikkelingssamenwerking passen het best bij de cultuur van Zambia?

De Zambianen hebben heel veel positieve cultuureigenschappen. Zo staan ze positief in het leven, hebben ze veel geduld en een groot aanpassingsvermogen.⁴⁹ Maar natuurlijk zijn er ook eigenschappen die ontwikkelingssamenwerking iets lastiger maken of waar op een andere manier rekening mee moet worden gehouden. In dit hoofdstuk wordt beschreven welke eigenschappen dit zijn en welke factoren van ontwikkelingssamenwerking daarom het best zullen werken in Zambia.

Allereerst vinden veel Zambianen menselijke waarden enorm belangrijk. Ze zijn erg vriendelijk en geïnteresseerd in anderen, maar ze kunnen ook nog wel eens ‘achterdochtig’ zijn als het om een businessrelatie met een blanke gaat. Daarom is het belangrijk om elkaar eerst een beetje te leren kennen. Van Dongen geeft de tip om eerst wat te eten samen en te vragen hoe het met zijn/haar familie gaat. Daarna kan je makkelijk overgaan op het bespreken van bijvoorbeeld financiële zaken, maar val er niet gelijk mee met de deur in huis.⁵⁰

Voordat de Europeanen aankwamen in Afrika, hadden de mensen hier hun eigen manier van genezen en andere medische zaken. Vaak werd er kennis gebruikt uit de bush. En deze kennis hebben veel Zambianen nog steeds. Tijdens zijn tijd in Zambia verbaasde Van Dongen zich over de vele kennis over de natuur die de Zambianen hadden. “Ze hadden zelfs een soort *morning afterpil* gemaakt uit ‘bush’-medicijnen.” Dit zorgt ervoor dat ze veel minder afhankelijk zijn van de farmaceutische industrie. Dit is erg handig, omdat er vaak ook geen apotheek is in de bush.⁵¹ Als je dus als Europeaan in Afrika aankomt, moet je ook kijken naar de mogelijkheden die er al zijn gevonden door de Zambianen zelf.

In Zambia wordt er geleefd in het hier en nu. Een positief gevolg hiervan is dat er onder andere gemiddeld minder gestreste mensen uitvallen met een burn-out. Helaas zorgt het leven in het hier en nu er ook voor dat veel Zambianen niet zo goed kunnen plannen. En laat dat nou net een belangrijk aspect van ontwikkelingssamenwerking zijn! Bij ontwikkelingssamenwerking moet er namelijk gekeken worden naar de lange termijn, maar veel Zambianen kijken niet verder vooruit dan een paar dagen. Dit maakt het samenwerken een stuk lastiger. Zo worden bestellingen bijvoorbeeld niet op tijd gedaan. Daarom is het heel erg belangrijk dat Zambianen hierin ondersteund worden. Het eerder beschreven conditionele businessmodel (zie het hoofdstuk over de huidige vormen van ontwikkelingssamenwerking) zou hierin kunnen bijdragen. Hierdoor worden de Zambianen namelijk min of meer ‘gedwongen’ om het geld goed te gebruiken. Maar dit heeft ook als gevolg dat er wel degelijk iets moet gebeuren en dat er vooruit gekeken moet worden waar nog geld voor nodig is.⁵²

Bij een Zambiaan gaat familie voor alles. Familieleden zullen altijd voor elkaar klaarstaan. Daarom zal de familie ook degene zijn die in het ziekenhuis daadwerkelijk voor de zieke zorgt. De verpleegkundige deelt medicijnen uit en doet samen met de arts technische handelingen maar de familie verschoont het bed en bereidt het eten voor de patiënt. Dit is natuurlijk een mooie band, maar wat nou als een zieke zonder familie zou uithongeren? Een enkele keer wordt deze door familieleden van medepatiënten geholpen. Er zijn ziekenhuizen waar het wel georganiseerd is dat er

⁴⁹ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

⁵⁰ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

⁵¹ Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

⁵² Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

één keer per dag een maaltijd is voor iedereen. Bij het bieden van ontwikkelingssamenwerking is dit een belangrijk aspect om op te letten.^{53 54}

Wat zijn de beste manieren van ontwikkelingssamenwerking voor Zambia?

Het antwoord op de hoofdvraag zal geformuleerd worden in de conclusie, maar in dit hoofdstuk wordt nog wat breder samengevat wat volgens dit onderzoek de beste manieren van ontwikkelingssamenwerking zijn voor Zambia. Hierbij zullen de vorige deelvragen gecombineerd worden.

Van proberen kun je leren

Uit de al toegepaste vormen valt veel te leren. Ten eerste kan een combinatie van ontwikkelingshulp en ontwikkelingssamenwerking goed werken als er met ontwikkelingshulp spullen worden betaald en met ontwikkelingssamenwerking wordt gezorgd dat het project op lange termijn voorgezet kan worden. Ook werkt het conditionele businessmodel goed, omdat het ervoor zorgt dat de Zambianen min of meer 'gedwongen' worden om het geld goed te gebruiken en om vooruit te denken over de toekomst van het ontwikkelingsproject. Als derde is het belangrijk om contact te houden met andere ontwikkelingsorganisaties. Daarbij is het van belang dat ontwikkelingssamenwerking vraaggericht wordt geleverd, waarbij goed wordt geluisterd naar de meningen van de lokale bevolking.

Oplossingen voor de probleemgebieden

De boeken en andere spullen in het onderwijs kosten nu eenmaal geld, daar is niet zoveel aan te veranderen. Maar particuliere projecten zoals die van Van Dongen en zijn vrouw, waarbij kinderen die niet naar school kunnen worden opgespoord en geholpen, kunnen al veel verschil maken. Daar moet veel geld in gestoken worden door bijvoorbeeld het conditionele leenstelsel wat de gemeente Lommel gebruikt.

De sanitatie is te verbeteren door ontwikkelingshulp en ontwikkelingssamenwerking te combineren. De sanitaire voorzieningen kunnen geleverd worden bij ontwikkelingshulp. Het is dan wel belangrijk dat er via ontwikkelingssamenwerking voorlichting komt over het gebruik en onderhoud, zodat deze voorzieningen op de lange termijn ook blijven werken.

Het afvalprobleem kan opgelost worden door een goed beleid te vormen met de overheid waardoor het mogelijk wordt om het afval gratis of voor een lage prijs op te laten halen. Het is ook hier belangrijk dat er voorlichting wordt gegeven in de dorpen over de gevaren van het dumpen en verbranden van afval. Daarna moet er streng gecontroleerd worden of de afval ook echt wordt opgehaald.

Het schrijven van een alcoholbeleid moet gebeuren door professionals zoals eerder is genoemd. Dit kan natuurlijk gedaan worden door buitenlandse professionals, maar het is beter als er Zambianen zijn die hiertoe worden opgeleid. Belangrijk is wel om dan Zambianen te zoeken die hier oprecht geïnteresseerd in zijn en die alcohol zelf ook als een groot probleem zien, zodat ze dit ook in de toekomst zullen voortzetten. Daarbij moet er goed gehandhaafd worden op de regels die dan worden opgesteld.

⁵³ Interview met Arlet Splint, 1 november 2020

⁵⁴ Ervaringen van Frans van Zoest en Marleen Vreeburg uit 2000-2003

Corruptie kan worden tegengegaan door het conditionele businessmodel te gebruiken, omdat de projectontwikkelaars daarmee dus ‘gedwongen’ worden om het geld goed en volgens afspraak te gebruiken. Anders krijgen ze simpelweg geen geld meer om het project mee voort te zetten.

Het tekort aan docenten en gezondheidspersoneel kan verkleind worden door een ander soort conditioneel model: als een ontwikkelingsorganisatie je opleiding betaalt, wordt er als voorwaarde gesteld dat je een bepaalde tijd in eigen land blijft werken. Daaraan kan worden toegevoegd dat als je in een verder afgelegen gebied werkt, je ‘terugwerktijd’ minder lang hoeft te zijn.⁵⁵

Conclusie

Om de hoofdvraag *Welke factoren maken ontwikkelingssamenwerking in Zambia wel/niet tot een succes?* te beantwoorden, wordt er op een rijtje gezet welke factoren van ontwikkelingssamenwerking in Zambia wel en niet werken.

Een stappenplan tot een succesvolle ontwikkelingssamenwerking in Zambia

Eerst is het belangrijk dat er **vraaggericht** ontwikkelingssamenwerking wordt geleverd. Ook moet ieder **elkaar als gelijken beschouwen** en bereid zijn te leren van elkaar. Bekijk daarbij ook de opties die al **lokaal bedacht** zijn en goed blijken te werken.

Vervolgens vinden veel Zambianen het fijn **om elkaar goed te leren kennen** (door bijvoorbeeld een keer samen uit eten te gaan), voordat je over zakelijke onderwerpen begint.

Daarna werkt ‘t het beste om het geld in kleine bedragen aan te bieden, waarna er alleen een volgende donatie komt als blijkt dat het voorgaande geld goed is ingezet en er een plan is voor het toekomstige geld. Dit is het **conditionele businessmodel**.

Maar doneer niet alleen geld! Het is ook erg belangrijk dat er **voorlichting** gegeven wordt, zodat het project op lange termijn voortgezet kan worden.

Tot slot is het belangrijk om **contact** te houden met andere ontwikkelingsorganisaties en om altijd te **controleren** of het project nog steeds goed en volgens afspraak verloopt in Zambia.

⁵⁵ Ervaringen van Frans van Zoest en Marleen Vreeburg uit 2000-2003

Literatuurlijst

De Grote Bosatlas, 54e editie (Noordhoff Uitgevers, Groningen, 2015, p. 219, 256, 258 en 259)

Den Bekker, A. et. al, De Wereld van Aardrijkskunde voor Havo/VWO bovenbouw (Malmberg, 's-Hertogenbosch, 2019, p. 30-32, 46-48 en 133-136)

“Economie van Zambia”, geraadpleegd d.d. 20 september 2020, via:

<https://www.impalatours.nl/vakantie-zambia/informatie-over-zambia/economie-van-zambia/>

Ervaringen van Frans van Zoest en Marleen Vreeburg uit 2000-2003

Ervaringen van Ilke van Zoest na reis naar Zambia in 2016

Interview met Arlet Splint, 1 november 2020

Interview met Joep van Dongen, 31 oktober 2020

“Lijst van landen naar bbp per hoofd van de bevolking”, geraadpleegd d.d. 20 september 2020, via:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_landen_naar_bbp_per_hoofd_van_de_bevolking

Moyo, D., Dead Aid (Farrar, Straus and Giroux, New York, 2009, p. XIII en 98-113)

“Ontwikkelingshulp in Afrika: Zinvol of Zinloos?”, geraadpleegd d.d. 28 oktober 2020, via:

<https://www.childslife.nl/nederlands/ontwikkelingshulp-in-afrika-zinvol-of-zinloos/>

“Overspannenheid en Burnout”, geraadpleegd d.d. 28 oktober 2020, via:

<https://www.volksgezondheidszorg.info/onderwerp/overspannenheid-en-burn-out/cijfers-context/huidige-situatie#!node-aantal-meldingen-burn-out-bij-werknemers>

Platform Zambia, geraadpleegd d.d. 19 november 2020, via: <https://www.platformzambia.nl/>

“Taal Zambia”, geraadpleegd d.d. 20 september 2020, via:

<https://www.afrika.nl/zambia/reisgids/taal-zambia/>

TED-talk “Want to help someone? Shut up and listen”, geraadpleegd d.d. 31 oktober 2020, via:

https://www.ted.com/talks/ernesto_sirilli_want_to_help_someone_shut_up_and_listen#t-1004515

“Victoria Falls”, geraadpleegd d.d. 20 november 2020, via:

<https://www.afrika.nl/zimbabwe/reisgids/victoria-falls-zimbabwe/>

“Victoria Watervallen”, geraadpleegd d.d. 18 november 2020, via:

<https://www.matoketours.nl/victoria-watervallen/>

Nawoord

Ik ben ontzettend blij dat ik me zo goed in dit onderwerp heb mogen verdiepen. Ik heb heel veel kennis opgedaan en ik zou graag nog een keer naar Zambia gaan om met dit nieuwe perspectief deze mooie cultuur te bekijken.

Verder heb ik niet alleen dingen geleerd over Zambia en ontwikkelingssamenwerking, maar ik heb ook veel nieuwe academische vaardigheden eigen gemaakt bij het schrijven van dit onderzoek.

Soms vond ik het moeilijk om te beginnen met schrijven, maar als ik dan eenmaal bezig was, kwamen er ook snel veel woorden op papier. ;) Zoals wel vaker, liep ik aan tegen het onderscheiden van hoofdzaken en bijzaken. Als je zo geïnteresseerd bent in een onderwerp, is het moeilijk om een grens te trekken en te bepalen wat je wel en niet gaat onderzoeken.

Al met al vond ik het een erg leerzame, leuke en super interessante ervaring!

Ilke van Zoest.

Reisfoto afkomstig uit 2016